

Mustafa Necati (1894-1929)

Mübadele, İmar - İskân, Adliye ve Milli Eğitim Bakanı. 1894 yılında İzmir'de dünyaya gelen Mustafa Necati Darendeli Hacı Hüseyin Paşa ailesindedir. İzmir'de Gayret Mektebi'ni, Burhanül Maarifini ve İzmir İdadisi'ni bitirerek Darülfünun'un Hukuk şubesine girmiş ve 1914 yılında mezun olarak İzmir'e dönmüştür. İzmir'e döndükten sonra Kız Muallim Mektebi'nde öğretmenliğe başlamış, aynı zamanda avukatlık yapmıştır. Arkadaşı Vasıf Çınar ile birlikte Şark İdadisi'nde yöneticilik ve Aydın Demiryolları İşletmesi Müdür Muavinliği ile İzmir Kasaba Demiryolları Hukuk Müşavirliği görevlerinde de bulunmuştur. Mustafa Necati tıpkı arkadaşı Vasıf Çınar gibi Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasının ardından başlayan süreçte, başlangıçta Batı Anadolu bölgesinde, daha sonra ise Ankara'da birçok konunun fikir babası ya da uygulayıcısı olmuştur. Terhis olan yedek subaylar arasında birlik ve dayanışma oluşturmak üzere "İhtiyat Zabitanı Teavün Cemiyeti"nin kurulması, Maşatlık mitingi, Batı Anadolu'daki Kuva-yı Milliye örgütlenmesi bunlardan bir kısmını oluşturur. Yine kurulmasına öncülük ettiği ve hukuk danışmanlığını yaptığı bir diğer Cemiyet de "İzmir Demiryolları İslam Memurini Teavün Cemiyeti"dir. İşgalden bir gün önce Anadolu matbaasında basılıp dağıtılan ünlü bildiriye arkadaşları ile birlikte kaleme alan ve İzmir Türk Ocağı'nın üyesi olan Mustafa Necati, aynı zamanda İzmir'in genç şair ve yazarlarının bir araya toplandığı *Yeni İzmir* Dergisi örneğinde olduğu gibi İzmir'in kültürel kimliğinin gelişmesine de katkıda bulunmuştur. İşgaller konusunda halkı uyaran ve onları direnmeye çağıran mitingler içerisinde büyük öneme sahip olan Maşatlık Mitingi'nin konuşmacılarından birisi de Mustafa Necati'dir. İzmir'in işgalinin ardından İstanbul'a ve oradan da Balıkesir'e gitmiştir. Balıkesir'de bulunduğu süre içerisinde Vasıf Çınar, Kâzım Özalp, Hacim Muhittin Çarıklı gibi isimlerle birlikte Batı Anadolu kongrelerinin toplanmasına öncülük etmiştir. Balıkesir'deki hizmetlerinden bir diğeri ise, Milli Mücadele basını içerisinde önemli yeri olan ve kamuoyunu Kuva-yı Milliye konusunda aydınlatmak hizmetini büyük bir başarı ile yerine getiren İzmir'e Doğru gazetesini arkadaşları ile birlikte çıkarmış olmasıdır. İzmir'e Doğru gazetesinde yazılarını yayınladığı sırada, Soma ve Bergama cephelerinde Darendeli Bulgurcu Mehmet Efe ile birlikte düşmana karşı çete muharebelerine de katılmıştır.

Mustafa Necati daha sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılmasının ardından 1920 yılında Saruhan milletvekili olarak Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görev yapmıştır. Nafia ve Milli Müdafaa Encümenleri Mazbata Muharrirliklerinde bulunmuştur. 1920 yılında Karadeniz bölgesinde Rum çetelerinin Türk köylerine yönelik baskınlarını araştırma görevini üstlenmiş ve Ankara'ya döndükten sonra Meclis'te Müdafaa-i Hukuk grubunda kâtiplik yapmıştır. Mustafa Necati, İstiklâl Mahkemeleri'nin kuruluşuyla ilgili olarak 11 Eylül 1920 yılında çıkan "Firariler Hakkında Kanun" lehinde görüş bildirmiş ve asker kaçaklarının durdurulabilmesi için mahkemelerin yurdun her yerinde kurulmasını teklif etmiştir. Mahkemelerin kurulmasından sonra, ilk önce Sivas İstiklâl Mahkemesi'ne üye olarak seçilmiş ve daha sonra Kastamonu İstiklâl Mahkemesi Reisi olmuştur. 18 Ağustos 1921 yılında gelip 24 Ağustos 1922 günü ayrılışına değin Kastamonu'da bulunan Necati, bu süre içerisinde, Belediye seçimlerinden, derneklerin çalışmalarına kadar şehrin sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan her türlü sorunu ile ilgilenmiş ve burada büyük iz bırakmıştır. İkinci Büyük Millet Meclisi'ne İzmir milletvekili olarak seçilmiş, Cumhuriyet ilan edildikten sonra kurulan kabinede bu kez Mübadele, İmar ve İskân Vekili olarak görev almıştır. Türkiye ile Yunanistan arasında Lozan'da yapılan anlaşma doğrultusunda başlayan mübadelenin en sıkıntılı döneminde Bakan olan Mustafa Necati, öncelikle bir iskân kanununun çıkarılmasını sağlamıştır. Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti'nden sonra 6 Mart 1924- 24 Kasım 1924 tarihleri arasında Adalet Bakanlığı yapmıştır. Adalet Bakanlığı görevini Fethi Okyar hükümetinde de sürdürmüş ve Fethi Bey'in istifası ile İsmet Paşa tarafından kurulan yeni hükümette 21.12.1925 tarihinde Maarif Vekili olmuştur. Talim ve Terbiye Kurulu'nun

kurulması, eğitime ilkokuldan üniversiteye kadar bütün kademelerde işlerlik kazandırılması ve yeni baştan Cumhuriyetin ilkeleri doğrultusunda yapılandırılması, köylere kadar yaygınlaştırılması, öğretmenlik mesleğinin ve öğretmenlerin önemsenmesi, müzelerle ilgili düzenlemeler, arkeolojik kazılara önem verilmesi, Anadolu'da Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemi kitabelerinin derlenmesi çalışmaları Mustafa Necati'nin Milli Eğitim Bakanlığı'nın uygulamalarından sadece bazılarıdır. Mustafa Necati büyük emek verdiği Millet Mektepleri'nin açıldığı gün olan 1 Ocak 1929 tarihinde Milli Eğitim Bakanı iken vefat etmiştir.

Tülay ALİM BARAN

KAYNAKÇA

AKSOY, Yaşar, **Bir Kent Bir İnsan, İzmir'in Son Yüzyılı, S Ferit Eczacıbaşı'nın Yaşamı ve Anıları**, İstanbul 1986.

ALBAYRAK, Mustafa, **Milli Mücadele Döneminde Batı Anadolu Kongreleri**, Ankara 1998.

ARIKAN, Zeki, "Milli Mücadele'nin Bir Öncüsü: Mustafa Necati", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları**, 2 (1992), s.51-85.

ARIKAN, Zeki, "Mustafa Necati'nin Mütareke'deki Yazıları", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C VIII, S 24, Temmuz 1992'den ayrı basım, s.606-608.

AYBARS, Ergün, **İstiklâl Mahkemeleri**, Cilt I-II, İzmir 1988.

BARAN, Tülay Alim, "Cumhuriyetin Eğitim Politikasına Kısa Bir Tarihçe ve Mustafa Necati", **Trakya Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Dergisi**, C Serisi, Cilt 2, Sayı 1 (2002).

BAŞAR, Erdoğan, "Cumhuriyet Devri Türk Eğitiminde Mustafa Necati'nin Yeri", **Milli Kültür**, Sayı 88 (1991), s.56.

ESKİ, Mustafa, **Cumhuriyet Döneminde Bir Devlet Adamı Mustafa Necati**, Ankara 1999.

ESKİ, Mustafa, **Mustafa Necati Bey'in Kastamonu'daki Çalışmaları**, Ankara 1990.

İLGÜREL, Mücteba, **Milli Mücadele'de Balıkesir Kongreleri**, İstanbul, 1999,

Köylü, 12 Nisan 1335.

Mustafa Necati Bey ve İstiklâl Mücadelesi Hatıraları, Ankara 1953.

OKAN, Kenan, **Mustafa Necati**, Millî Eğitim Bakanlığı Plan ve Prensipler Genel Müdürlüğü, Aralık 1981.

ŞAPOLYO, E. B., "Mustafa Necati (1894-1.1.1929)", **Türk Kültürü**, VIII/87 (1970), s.222-226.

Vasıf Çınar ve İzmir'e Doğru Gazetesi Yazıları, Der. Ahmet Önder, İstanbul 2001.

Yeni İzmir, 9 Mayıs 1335 (1919).

29/03/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/mustafa-necati-1894-1929/?pdf=3452> adresinden erişilmiştir